

Ερντογάν και Νταβούτογλου: Στόχος η επανάκτηση της Τουρκίας και της Μ. Ανατολής

Γράφει ο Γ. Μιχαλακόπουλος

«Απόψε κλείνουν οι πόρτες μιας εποχής και κάνουμε ένα βήμα προς μια νέα εποχή». Με τα λόγια αυτά ξεκίνησε ο Ταγίπ Ερντογάν, Πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας πλέον, την ομιλία που εκφώνησε από το μπαλκόνι των κεντρικών γραφείων του ΑΚΡ στην Κων/πολη, μετά την νίκη του.

Και είναι απολύτως σωστά τα όσα είπε, αφού για πρώτη φορά στην ιστορία της Τουρκικής Δημοκρατίας ο Πρόεδρος εξελέγη από τον λαό. Όμως, η ιστορική σημασία των εκλογών αυτών δεν αφορά μόνο το «πρακτικό» κομμάτι, δηλ. τη διενέργεια εκλογών, αλλά εμπεριέχει σημαντικότερες «άυλες» διαστάσεις που θα καθορίσουν αποφασιστικά στο μέλλον όχι μόνο την «γεωγραφία» -ανθρώπινη, κομματική και ιδεολογική- της γείτονος, αλλά θα περιχαράξουν και το πλαίσιο στο οποίο θα κινηθούν οι Ελληνο-τουρκικές σχέσεις.

ΤΟ «ΣΤΟΙΧΗΜΑ» ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Αρχικά πρέπει να σημειωθεί ότι η ομιλία του Ταγίπ Ερντογάν αμέσως μετά την νίκη του στις εκλογές της 10^{ης} Αυγούστου εμπεριέχει πολλά ενδιαφέροντα σημεία με σημαντικότερα τα εξής: α) τη ρήση του ότι με τις εκλογές αυτές η Προεδρία της Δημοκρατίας «ενοποιήθηκε» με τον λαό, με άλλα λόγια ο ... «λαός στην εξουσία»! β) τη ρήση ότι «το κράτος αγάλιασε με στοργή το έθνος», με άλλα λόγια ότι η Προεδρία θα αποτελέσει τον ενοποιητικό παράγοντα σε ό,τι αφορά στον εθνικό χαρακτήρα της Τουρκίας γ) τη ρήση ότι «όλοι κέρδισαν εκτός από το Κατεστημένο» δ) τη ρήση ότι θα εργασθεί για το καλό της χώρας, του έθνους και της σημαίας και τέλος, ε) τη χρήση ρήσεων από δύο σημαντικές ιστορικές προσωπικότητες, η μία του Ισλάμ [1] και η άλλη των Οθωμανών [2], όπου ο δεύτερος είχε πει ότι «για να μείνει ζωντανός ο άνθρωπος (πρέπει) να ζήσει το κράτος».

Ο αναγνώστης πρέπει να εξετάζει τις εκλογές για τον Πρόεδρο της Τουρκικής Δημοκρατίας ως το δεύτερο σημείο μιας «διαδρομής τριών σημείων», η οποία έχει ξεκινήσει με τις εκλογές της 30^{ης} Μαρτίου 2014 και θα ολοκληρωθεί με τις επόμενες βουλευτικές

εκλογές, όποτε και αν γίνουν. Η «διαδρομή» αυτή θα σηματοδοτήσει τις αλλαγές που θα γίνουν με στόχο την «Νέα Τουρκία» [3].

Η ανάλυση των δεδομένων (δημοσκοπήσεις, απαντήσεις σε συγκεκριμένα ερωτήματα, ποσοστά κομμάτων και υποψηφίων) που σχετίζονται με τις δύο διεξαχθείσες εκλογικές αναμετρήσεις, δηλαδή Μαρτίου και Αυγούστου 2014, οδηγεί στα εξής συμπεράσματα: α) σταθεροποιήθηκε η πολιτική σκηνή β) εμφανίζεται «πόλωση» μεταξύ των ψηφοφόρων γ) έγινε φανερή η ανάγκη προσδιορισμού νέας πορείας για τα κόμματα CHP και MHP [4] δ) απέκτησαν τα κόμματα ξεκάθαρη «κοινωνική ταυτότητα» και τέλος, και πολύ σημαντικό, ε) έχει δημιουργηθεί ένας διχασμός στην Τουρκία, οι «υπέρ» και οι «εναντίον» του Ερντογάν [5]. Το τελευταίο σημείο ίσως είναι το σημαντικότερο, γιατί πλέον η δυσαρέσκεια δεν έχει την κατεύθυνση πολίτης ⇒ κράτος αλλά πολίτης ⇒ πολίτης.

ΒΑΔΙΖΟΝΤΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗ «ΝΕΑ ΤΟΥΡΚΙΑ»

Βέβαιο είναι ότι η δυαρχία Ερντογάν-Νταβούτογλου θα προσπαθήσει να αμβλύνει τις εντάσεις, που δημιουργούνται στο εσωτερικό, εξαιτίας του προαναφερθέντος «διχασμού», με πιο «δημοκρατικά» ανοίγματα, τόσο στην εξωτερική πολιτική όσο και προς την ΕΕ, τα οποία όμως θα λαμβάνουν υπόψη τον συντηρητικό χαρακτήρα των ψηφοφόρων του AKP.

Ένα σημείο που πρέπει να λαμβάνεται συνεχώς υπόψη αφορά στο ότι η κύρια ισχύς του AKP, από το 2002 έως σήμερα, προέρχεται από την συνεχή ανανέωση των στελεχών του στις θέσεις εξουσίας, αλλά και των βουλευτών του, οι οποίοι πάντοτε κατευθύνονται από μια συμπαγή ομάδα που διαθέτει έναν «ηγέτη». Αξίζει να αναφερθεί ότι το ποσοστό αυτών που βρίσκονται σε υπουργεία από το 2002 έως σήμερα είναι κάτω του 10%. Έτσι δημιουργεί «νέες ελίτ» και νέους ηγέτες για τη «Νέα Τουρκία».

Όμως αυτή η «Νέα Τουρκία» θα πρέπει να παρουσιάσει και ένα νέο πρόσωπο. Για τον λόγο αυτό εκτιμώ ότι δύο από τα θέματα που θα διαδραματίσουν κεντρικό σημείο αναφοράς στη ρητορική της τουρκικής ηγεσίας, τόσο προς το εσωτερικό όσο και προς το εξωτερικό, θα είναι το «Κουρδικό ζήτημα» και η συζήτηση περί «πολιτισμού». Πιο συγκεκριμένα, και σε σχέση με το λεγόμενο «Κουρδικό ζήτημα», ήδη διαφαίνεται ότι έφθασε ο καιρός για μια ολιστική αντιμετώπισή του έτσι, ώστε να ξεφύγει από την «σκιά του Καντίλ» [6]. Είναι πλέον αδήριτη η ανάγκη για εξεύρεση συναίνεσης.

Σημάδια από μέρους των Κούρδων πολιτικών, για αλλαγή τρόπου σκέψης, σε ό,τι αφορά στη σχέση τους με το τουρκικό κράτος, έγιναν εμφανή στις πρόσφατες προεδρικές εκλογές όταν το HDP [Halkların Demokratik Partisi, Δημοκρατικό Κόμμα των Λαών(!)] πραγματοποίησε την εναρκτήρια συγκέντρωσή του όχι στο Ντιγιαρμπακίρ αλλά στην Κωνσταντινούπολη. Βέβαιο είναι ότι μία από τις κύριες αιτίες γι' αυτό αποτελεί και η παρουσία εκατομμυρίων Κούρδων στην άτυπη πρωτεύουσα της Τουρκίας αλλά η σημειολογία του γεγονότος, δηλ. της εναρκτήριας συγκέντρωσης στην Κωνσταντινούπολη, αλλά και όσα εκφώνησε ο υποψήφιος για την Προεδρία Selahattin Demirtaş, θεωρούμε ότι μεταφέρουν ιδιαίτερο συμβολικό βάρος ειδικά για μια κοινωνία όπως είναι η τουρκική.

Σε ό,τι αφορά στη συζήτηση περί «πολιτισμού», και ειδικά του «τουρκο-οθωμανικού», πρέπει να θυμίσουμε ότι αποτέλεσε μια έννοια - «όχημα», έμπνευσης Νταβούτογλου, η οποία προωθήθηκε από το δίδυμο Ερντογάν-Νταβούτογλου σε εσωτερικό και εξωτερικό επίπεδο. Και επειδή η νέα εξίσωση ισχύος για την Τουρκία, σε ό,τι αφορά στην περιφέρειά της αλλά και τη θέση της στο παγκόσμιο γίγνεσθαι, περιλαμβάνει υποχρεωτικά και την «πολιτισμική» παράμετρο, θα πρέπει να εξετασθεί ενδελεχώς ποια θα είναι η νέα πρόταση περί Πολιτισμού που θα εκφράζει τη «Νέα Τουρκία». Μήπως θα είναι μια πρόταση ισλαμικού πολιτισμού βασισμένου στον εκσυγχρονισμό και στην συναίνεση στο εσωτερικό; Μήπως θα είναι μια πρόταση που θα ενοποιεί την ισλαμική ρητορεία –προσαρμοσμένη στις περιφερειακές και διεθνείς εξελίξεις- με τη «νέα» εθνική ταυτότητα της Τουρκίας;

Σε κάθε περίπτωση η γραμμή που θα ακολουθήσει η ηγεσία της Τουρκίας, αλλά και του AKP, δεν θα βρίσκεται στην λογική του ότι «πρέπει να κατεδαφισθούν το Πανεπιστήμιο του Βοσπόρου (Boğaziçi), το Bilkent και το Πολυτεχνείο Μέσης Ανατολής (ODTÜ)» [7].

Μία από τις γραμμές που θα πρέπει ν' ακολουθήσει η δόμηση της «Νέας Τουρκίας» παρουσιάζεται από τον Διοικητή της Παγκόσμιας Τράπεζας, Martin Rainer, που αναφέρει ότι το πρόβλημα για την τουρκική οικονομία είναι δομικό και κυρίως ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Ο Rainer συμφωνεί με τις έως σήμερα οικονομικές επιλογές του AKP και προτείνει την επένδυση σε νέες τεχνολογίες, στην εξειδίκευση και στην εκπαίδευση [8].

ΑΧΜΕΤ ΝΤΑΒΟΥΤΟΓΛΟΥ: ΣΥΝΕΡΓΑΤΗΣ Ή ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΗΣ;

Η επιλογή Νταβούτογλου για την πρωθυπουργία, αλλά και για την αρχηγία στο ΑΚΡ, παρουσιάζει πλεονεκτήματα για τον Ερντογάν αλλά και για την ίδια την επιβίωση του κόμματος. Πρώτον, ο Νταβούτογλου μπορεί να συνεργασθεί αρμονικά –όπως έχει φανεί έως σήμερα- με τον νέο Πρόεδρο της Τουρκικής Δημοκρατίας αλλά μπορεί και να εγγυηθεί, σύμφωνα με τα έως σήμερα στοιχεία που διαθέτουμε, την ενότητα στο εσωτερικό του ΑΚΡ, καθόσον ο Αχμέτ Νταβούτογλου είναι από παλιά φίλος με τον Αμπντουλάχ Γκιουλ. Δεύτερον, διαθέτει εμπειρία στη διαχείριση μιας σειράς «καυτών» εξωτερικών ζητημάτων που απασχόλησαν την Τουρκία, κάτι που είναι βέβαιο ότι θα τον βοηθήσει στην αντιμετώπιση και των εσωτερικών προβλημάτων. Τρίτον, διαθέτει τη θεωρητική κατάρτιση όχι μόνο για να εκφράσει τις βάσεις πάνω στις οποίες θα δομηθεί το μέλλον του ΑΚΡ, αλλά και για να πείσει τα ηγετικά στελέχη του κόμματος για το νέο μέλλον.

Σε αυτά πρέπει να προστεθεί και ο αγώνας που θα πρέπει να διεξάγει ο Αχμέτ Νταβούτογλου, για να διατηρήσει τα υψηλά ποσοστά σε ψήφους που λαμβάνει το ΑΚΡ.

Το βέβαιο είναι ότι νέα δεδομένα αρχίζουν να εμφανίζονται στην πολιτική σκηνή της Τουρκίας και τα οποία θα διαμορφώσουν τις εξελίξεις τα επόμενα χρόνια. Το δίδυμο Ερντογάν-Νταβούτογλου θα αποτελέσει μια ισχυρή βάση για την «Νέα Τουρκία», αλλά θα πρέπει να απαντηθούν δύο ερωτήματα: θα μπορέσει το ΑΚΡ να εξασφαλίσει τον απαραίτητο αριθμό εδρών, ώστε να δώσει περισσότερες αρμοδιότητες στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας; Θα μπορέσουν να συμβιώσουν το «λαϊκό» προφίλ του Προέδρου με το «γερμανικής κουλτούρας» προφίλ του Πρωθυπουργού ή αλλιώς, το συγκρουσιακό ύφος του Προέδρου με το συναινετικό ύφος του πρωθυπουργού;

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΔΙΑΚΥΒΕΥΜΑ: Η ΑΝΑΚΤΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Το πεδίο που θα δοκιμασθούν όλα όσα αναφέρθηκαν θα είναι αυτό της εξωτερικής πολιτικής. Και πιο συγκεκριμένα αναφερόμαστε στο γεγονός ότι πολύ σύντομα οι ιθύνοντες της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής θα υποχρεωθούν να απαντήσουν στο ερώτημα: πώς θα εκφρασθεί η «νέα» εξωτερική πολιτική της Τουρκίας; Και μάλιστα σε μια νέα περίοδο που έχει ξεκινήσει για τα κράτη της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, όπου κυριαρχούν

η ανασφάλεια και η ανισορροπία, οι οποίες με την σειρά τους έχουν δημιουργήσει ζήτημα βιωσιμότητας όχι μόνο των υπαρχόντων συνόρων αλλά και της κυριαρχίας των εθνών-κρατών (σ.σ. όπως και αν εκφράζεται η έννοια «κυριαρχία έθνους-κράτους» στην περιοχή της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής). Και ο όρος-κλειδί που άνοιξε τον ασκό του Αιόλου ήταν η «αναζήτηση ταυτότητας». Σε αυτό το «πέλαγος» συρράξεων και αντιπαραθέσεων που έχει εμπλακεί η Τουρκία μόνο η «νέα ταυτότητά» της (όποτε και εάν μορφοποιηθεί) θα είναι το στοιχείο που θα της επιτρέψει να «επιπλεύσει». Και γι' αυτό θα εργασθούν εντατικά και γρήγορα οι Ερντογάν-Νταβούτογλου. Επίσης θεωρούμε αρκετά βέβαιο ότι ο Ερντογάν θα επιχειρήσει να ακολουθήσει μια «προεδρική εξωτερική πολιτική» και μάλιστα χωρίς αντίπαλο από την «κοσμικού χαρακτήρα» αντιπολίτευση. Και αυτό διότι όλες οι συζητήσεις που έχει παρουσιάσει η αντιπολίτευση, και αφορούν την εξωτερική πολιτική, αναφέρονται μεν στις «κεμαλικές αρχές επί της εξωτερικής πολιτικής», αλλά έχουν παραμείνει στο θεωρητικό επίπεδο χωρίς να απαντούν στο πώς αυτές οι αρχές θα εφαρμοσθούν στο σημερινό διεθνοπολιτικό γίγνεσθαι.

Έτσι, η Τουρκία δεν έχει άλλες επιλογές από το να συνεχίσει να παρεμβαίνει στην περιφέρειά της, από το να επιχειρήσει να «συνδεθεί» περισσότερο με την περιφέρειά της και από το να δημιουργήσει μια «νέα ταυτότητα» κράτους. Η τακτική για να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί θα ξεκινήσει από την εκστρατεία ανάκτησης του χαμένου κύρους της στην περιφέρειά της, από τις συζητήσεις περί ασφάλειας, οι οποίες όμως θα διεξάγονται ξεχωριστά με κάθε κράτος και τέλος από την εμπλοκή της στην ανοικοδόμηση της Μέσης Ανατολής.

Οι εξελίξεις με άξονα την Τουρκία αναμένονται με ενδιαφέρον. Για μια ακόμα φορά η γειτονική χώρα είναι βέβαιο ότι θα απασχολήσει την παγκόσμια κοινή γνώμη, είτε αρνητικά είτε θετικά. Για πόσο διάστημα θα αντέξει η δυναρχία Ερντογάν-Νταβούτογλου; Κατά πόσο θα κερδίσουν την «καρδιά και την ψυχή» των Τούρκων πολιτών και την εμπιστοσύνη των συμμάχων (συγκυριακών και μη) της χώρας; Το στοίχημα είναι μεγάλο και εκτιμούμε ότι η διαδικασία αυτή απλώς θα αποτελέσει τον καταλύτη για την τελική «μεταμόρφωση» -όποια μορφή και αν έχει αυτή- της Τουρκίας.

[1] Του Ömer, δεύτερου χαλίφη μετά τον θάνατο του Μωάμεθ, ο οποίος και έθεσε τις οργανωτικές βάσεις για το πρώτο Ισλαμικό κράτος που εκτεινόταν από την Βόρειο Αφρική, την Μέση Ανατολή έως την Δυτική Ασία.

[2] Του Şeyh Edebalı του λεγόμενου και ως «πνευματικού θεμελιωτή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας».

[3] Αγαπημένο σύνθημα του Ερντογάν εδώ και αρκετό καιρό.

[4] Κάτι που κατέστησε φανερό η αδυναμία συνεργασίας, έστω και «σκιώδους», μεταξύ των κομμάτων αυτών στις εκλογές της 30^{ης} Μαρτίου 2014. Επίσης ένα αρκετά αξιοπρόσεκτο εύρημα μιας εταιρείας δημοσκοπήσεων αναφέρει ότι η «βάση» αυτών που αποτελούν ψηφοφόρους του MHP έχει πολλές ομοιότητες με την αντίστοιχη «βάση» στο AKP, από την άποψη των αξιών που υποστηρίζουν και του «τρόπου ζωής» που ακολουθούν.

[5] Θα πρέπει να τονίσουμε ότι οι «υπέρ» κινούνται από αισθήματα ελπίδας ενώ οι «εναντίον» του Ερντογάν από αισθήματα φόβου και μη βοήθειας. Κάτι που μπορεί να αποτελέσει το κατάλληλο «υλικό» για καταστάσεις εσωτερικών συγκρούσεων.

[6] Εύστοχος όρος που χρησιμοποιούν διάφοροι αρθρογράφοι για να δηλώσουν τις πολιτικές που αναπτύσσονται, όμως, κατά τόπους, τόσο από τους ίδιους τους Κούρδους όσο και από τα κατασταλτικά μέτρα της τουρκικής κυβέρνησης.

[7] <http://nediyor.com/2014/08/15/yeni-safak-yazari-bogazici-bilkent-odtu-yikilmali/>, πρόσβαση 26/8/2014.

[8] http://www.usak.org.tr/usak_det.php?id=5&cat=1698#.U_XCyyHSLhc, πρόσβαση 21/8/2014.

Δημοσιευμένο στο: <http://geolabinstitute.org/gr/publications/35>